

ÇOCUK VE SUÇ

Ebru ÖZTÜRK ÇOPUR⁽¹⁾, Nilgün ULUTAŞDEMİR⁽²⁾, Habip BALSAK⁽³⁾

1: Hacettepe Üni. Hemşirelik Fakültesi, 2: Zirve Üni. Sağlık Bilimleri Fakültesi, 3: Selahaddin Eyyubi Üni. Sağlık Bilimleri Fakültesi

ÖZET

Çocuk, gelişim dönemlerini yaşayan toplumsal anlamda birey olmaya hazırlanan 18 yaşından küçük bireylerdir. Bu dönemde çocuk fiziksel gelişiminin yanı sıra psikolojik ve sosyal gelişimini de tamamlamaya çalışır. Çocuk doğduğu anda ne ‘iyi’ nede ‘kötü’ bir varlık olup yetişkinler gibi çevresiyle etkileşim halinde olan ve her an gelişen bir varlıktır. Onun iyi ya da kötü olmasını belirleyen yaşantıdır. Suç ise kişisel alanı aşmış kamusal alana giren ve yasak olan kural ya da yasaları çiğneyen, buna bağlı olarak meşru cezaların uygulandığı ve kamusal otoritenin müdahalesini gerektiren fiillerdir. Suçluluk toplumsal bir sorundur ve çocuk suçluluğu da bu sorunun bir parçasıdır. Dünyadaki çocuk suçluluğu ile ilgili istatistiksel sonuçlara ve işlenen suçların niteliklerine bakıldığında, Türkiye’deki görünümün nispi olarak iyi olduğu söylenebilir. Bununla birlikte sanayileşme ve hızlı kentleşme gibi gelişmeler ülkemizde düzenli olmadığı için çeşitli sapmalara sebep olmaktadır. Bu sapsalardan biri de çocuk suçlarında önemli artışların olmasıdır. Mevcut göstergeler incelendiğinde son 15 yılda yargılanan çocuk sayısının yaklaşık iki kat arttığı görülmektedir. Çocuğu suçla iten nedenler başlıca bireysel ve toplumsal olmak üzere ikiye ayrılır. Çocuğun suça yönelmesinde bireysel faktörlerin etkisi oldukça azdır. Çocuğun suçun bir parçası haline gelmesi, suç işlemesi toplum sorunlarının bir yansımasıdır. Dolayısıyla çocuk suçluluğunun çözümünde aile ve toplum temel noktadır. Çocuklar suçtan uzaklaşırken sağlıklı, mutlu toplumlar var olacak, toplum sorunları çözüm buldukça da çocuklar suç kavramından uzaklaşacaktır. Özetle, çocuğun yetiştiği aile ve toplum çocuğun nasıl bir birey olacağını ve geleceğini şekillendirir. Çocuk suçluluğu çocuğun geleceği ve toplum için kaygı vericidir. Çocuk suçluluğunun önlenmesinde, merkezi yönetim düzeyinde alınacak tedbirler ve yapılacak hukuki düzenlemeler tek başına yeterli olmamaktadır. Merkezi yönetim düzeyinde yapılan düzenlemeler doğrultusunda yerel yönetimler ve diğer ilgili kamu kuruluşları da kendi görev ve sorumluluk bölgelerindeki toplumsal yapı ile coğrafi yapıyı göz önünde bulundurarak suç ve suçluluğu mücadele ederek çocukların korunmasına yönelik çalışmalara katkı sağlamalıdır. Çünkü insanlar içinde buldukları, yaşadıkları toplumlardan etkilenmekte ve içinde yaşadıkları toplumu etkilemektedirler.

Anahtar Kelimeler: Çocuk, suç, çocuk suçluluğu

Çocuk, Suç ve Çocuk Suçluluğu

Çocuklar ile ilgili ilk uluslararası sözleşme olarak bilinen, Birleşmiş Milletler tarafından hazırlanan Çocuk Haklarına Dair sözleşme’ de belirtildiği üzere; “daha erken yaşta reşit olma durumu hariç on sekiz yaşın altındaki her birey çocuk sayılmaktadır” (1). Türkiye’nin de 1990 yılında imzaladığı sözleşmede, çocukların eğitim, sağlık ve sosyal yönden birçok ihtiyacı devlet tarafından güvence altına alınmıştır. Bazı ülkelerde değişmekle birlikte, Türkiye cumhuriyeti kanunlarına göre 18 yaş altı herkes çocuk sayılır (2). Doğumdan on sekiz yaşına kadar geçen bu süre değişik şekillerde evrelere ayrılarak incelenmiştir. Çocukların gelişim özelliklerine göre ayrılan bu evrelerde her bir dönem kendi içerisinde çok önemli farklılıklar gösterir. Örneğin, 11-12 yaşına kadar çocuklar anne babasının dediğini mutlak doğru olarak kabul ederken ergenlikle birlikte çevreye ilgisi artmakta ve akranlarına daha fazla önem vermeye başlamaktadır (3).

Suç; yasanın cezalandırdığı hareket veya topluma zarar verdiği ya da tehlikeli olduğu yasa koyucu tarafından kabul edilen ve açık olarak tanımlanan eylem ve hareketlerdir. Çocuk suçluluğu ise kanunen reşit sayılmayan yani 18 yaşını doldurmamış kimsenin suç işlemesi olarak tanımlanabilir. Bu durum, İngilizce’de “juvenile delinquency” terimiyle açıklanmakta, Türkçe karşılığı ise tam olarak “reşit olmayan suçluluğu” anlamına gelmekte ancak, Türkiye’de çocuk suçluluğu olarak kullanılmaktadır. Gelişmiş ülkelerde olduğu gibi Türkiye’de de; “suçlu çocuk” yerine, “Suça Sürüklenen Çocuk”

Sorumlu Yazar: Ezgi Öztürk ÇOPUR, nrsebru@hotmail.com

ifadesi kullanılmasına özen gösterilmektedir. Bu yaklaşım, “Her suça bulaşan çocuk, aynı zamanda mağdur çocuktur” anlayışıyla hareket edilmesi gerektiğini göstermektedir. Çocuk suçluluğu kavramı; kendi içinde bir önyargı taşımaktadır. Suç işleme belli bir irade ile gerçekleşirse suç sayılır yoksa iradesi dışında bir bireyin suç işlemiş olması rasyonel bir durum değildir. Çocuklar korunması gereken varlıklar olmasına karşın yetişkinler ya da diğer bireyler tarafından sömürülmekte ve dolayısıyla suçlu konumuna düşmekte veya düşürülmektedirler. Diğer bir ifade ile çocuklar suçlu olarak nitelendirilmelerine karşın gerçekte istismar edilmiş olmaktadır. Çocuk suçluluğu bir anlamda çocuk istismarıdır.

Çocuk suçluluğu, 18 yaşını doldurmamış kişilerin herhangi bir sebeple suça karışması olarak tanımlanmaktadır. Çocukların ve ya gençlerin ağır suçları işlemesine kötü eğitim, yetersiz aile eğitimi ya da farklı nedenler sebep olabileceği gibi, ağır suçların işlenmesinin gençler ya da çocuklar arasında görülmesinin nedenini psikolojik sorunlarda oluşturabilir. Yapılan araştırmalar, yoğun şekilde suç işleyen ya da ağır suçlar işlemiş gençler arasında ciddi sosyal problemleri olan, aile ve okul yaşamlarında ciddi zorluklarla karşı karşıya olanların varlığını ortaya koymaktadır.

Nicelik ve nitelik olarak çok yönlü bir kavram olan suç, bu özelliğinden dolayı farklı bilim dallarının konusu olmuştur. Türk Ceza hukukunda suç “ yasanın cezalandırdığı hareket” olarak tanımlanmıştır; fakat nelerin suç olduğu veya olmadığı yer, zaman, toplumsal yapı gibi birçok değişkene bağlı olarak değişmektedir (4). Bu nedenle suç kavramı temelde sosyolojik olarak birçok farklı disipline göre ele alınması gereken sosyal bir olgudur. Çocuklar gelişim sürecinde olduklarından dolayı iyiyi ve kötüyü ayırmada yetersizdirler. Çocukların olaylar karşısında verdikleri cevaplar daha önceden aldıkları eğitim ve yaşantılarından ibarettir. Muhakeme yeteneği henüz tam gelişmemiş çocuğun suç işlemesi veya suça sebebiyet vermesi hukuksal olarak incelenmesinin yanında temelde pedagojik olarak değerlendirilmesi gerekmektedir (5). Bu nedenlerden dolayı son zamanlarda “çocuk suçluluğu” yerine “suça itilmiş çocuk” ifadesi daha sık kullanılmaktadır. Çocuk Koruma Kanunu ile getirilen modern yaklaşım çocuğun bir suçu işlediği yönünde değil, bir suça başkaları tarafından sürüklendiği yönündedir. Bu yaklaşım, çocuğu suç işleyen bir suçlu olarak görmeyip onun suça sürüklendiğini temel ilke olarak ele almakta, bir anlamda fail çocuğu da suç mağduru konumunda kabul etmektedir. Bunun doğal sonucu olarak da suça sürüklenen çocuğun cezalandırılmasını değil korunmasını, suçtan ve onu suça sürükleyen çevreden uzaklaştırılmasını temel amaç edinmiştir. Çocukları yetişkinlerden ayıran özelliklerinden dolayı onları korumaya yönelik çeşitli yasal tedbirler alınmıştır. Türk Ceza Kanunu’nun 31/1 maddesi’ ne göre Türkiye’de çocukların ceza sorumluluğunun başlangıcında asgari yaş sınırı 12 olarak kabul edilmiştir. Çocuklar doğal gelişimleri içerisinde; ruhen, ahlaken ve akli olarak belli bir olgunluğa eriştikleri için, 12 yaşından sonra kusur işleyebilme yeteneğine erişirler, fakat yine yetişkinler gibi yargılanamazlar. Türk Ceza Kanunu’nda 12-18 yaş arasındaki çocuklar kademeli olarak ceza indirimlerinden yararlandırılmaktadır. Madde 31/3’ e göre 15-18 yaş arasındaki çocuklar hapis sürelerinden indirim yapılarak korunurlar. 12-15 yaş arasındaki çocuklarda ise bu indirim daha fazladır (6).

Çocuk Suçluluğunun Nedenleri ve Çeşitliliği

Suçta itilen çocuklar yalnızca hukuksal değil, tüm toplumu ilgilendiren sosyal bir sorundur. Çocuk ile suç ilişkisini kurmaya çalışan araştırmalar, çocuğun suça itilmesini birden fazla nedenle açıklamaya çalışmıştır. Bunlar sosyal, psikolojik, fizyolojik, kültürel,

ekonomik ve zihinsel boyutlardan ele alınmıştır (7-11). Bu yaklaşımların tümü bir bütün olarak ele alınmalıdır. Çünkü suç; çocuğun kişilik yapısı, yetenekleri, çevresel etkenler, yetiştiği aile yapısı ve yaşam koşulları gibi etmenlerin olumsuz etkilerinin bir bileşkesi olarak ortaya çıkmaktadır (5). Çocukluk dönemi suç araştırmalarında demografik verilerin incelenmesi gerekli önlemlerin alınması açısından önemlidir (8).

Çocuk suçlarının nedenleri ile ilgili ülkemizde yapılmış birçok çalışma mevcuttur. Bu çalışmalarda çocuk suçluluğunun nedenleri için bazı bölgesel farklılıklar olsa da genellikle benzer sonuçlar elde edilmiştir. Bu sonuçları genel olarak toplumsal ve bireysel nedenler olarak ayırabiliriz. Yapılan çalışmalara bakıldığında özellikle alt gelir grubunda; eğitim düzeyi düşük, kötü barınma koşullarına sahip ailelerin çocuklarının daha çok suç işlemekte olduğu veya suça itildiği görülmektedir (4, 12-16). Göç eden ailelerin çocuklarının suç işleme oranlarının daha yüksek olması bir diğer ailesel özelliktir (15, 17). Sanayi devrimi ile birlikte son yüzyılda ülkemizde ve dünyada kırsal yaşam alanlarından büyük şehirlere olan göç birçok sebepten dolayı artmaktadır. Bu metropollerdeki lüks, pahalı etmenler ve farklı yaşam tarzları göç eden ailelerin çocuklarında suç oranını arttıran önemli bir sorundur (17). Risk altında olan çocukların önce sokağa düştükleri, daha sonra da cezai sorumluluk yaşıyla birlikte ıslahevi veya cezaevine düştükleri görülmektedir. Bu nedenle, çözüme ulaşma açısından en önemli sorun risk grubundaki çocukların okullarında tutulabilmesi, sokağa düşmelerinin engellenebilmesi olarak ortaya çıkmaktadır. Suça bulaşmış çocuklarla arkadaşlık eden bir çocuğun suça yönelmesi olasılığı da oldukça yüksektir. Erken yaşta alkol ve sigara ile tanışan çocukların suça yönelmesi daha kolay olmaktadır.

Çocuklarda her birey gibi çevresi ile iletişim halindedir. Bu iletişimde çocuklar yetişkinlerden farklı olarak daha çok alıcı rolündedirler. Bu nedenle, başta ailesi ve arkadaş çevrelerinde, daha sonra yaşadıkları sosyal çevrede suç işlemiş bireylerin olması onları daha fazla suça yönlendirmektedir. (7, 12, 15). Bunlara ek olarak, aile içerisinde veya dışında, şiddete maruz kalan çocuklarda suç işleme oranı artmaktadır. Şiddete veya cinsel istismara maruz kalmış çocukların özellikle ergenlik dönemine girmesiyle suça eğilim kendini daha çok göstermektedir (12,18).

Türkiye’deki Çocuk Suçluluğunun Durumu

Çocuk suçlarının niteliği ve niceliği her geçen yıl artmaktadır. Bu konudaki TÜİK verileri incelendiğinde, güvenlik birimlerine gelen veya getirilen çocuk sayısı 2013 yılında, bir önceki yıla göre %11.6 arttığı görülmüş ve bu çocukların %57.9’unun 15-17 yaş aralığında olduğu belirtilmiştir. Suç artışı özellikle ergenlik ile beraber artış göstermektedir. Yine 2013 yılı içerisinde güvenlik birimlerine kanunlarda suç olarak tanımlanan bir fiili işlediği iddiası ile gelen 115.439 çocuğun %88.7’sinin erkek ve %11.3’ünün ise kız çocuğu olması erkek çocuklarının daha çok suça itildiğinin açık bir göstergesidir. Bu çocuklar en çok (yaklaşık 1/3) yaralama suçuyla isnat edilmiştir (19).

Ülkemizde çocukluk dönemi ile ilgili suç araştırmalarında, suç türü olarak ilk sırayı hırsızlığın aldığı görülmektedir (8, 20-25). Sivas’ta yapılan çalışmada olguların %42.4’ünün (21), Elazığ’da yapılan çalışmada %44.7’sinin (23), İzmir’de yapılan çalışmada %62.3’ünün (26) hırsızlık ile suçlandığı saptanmıştır. Diğer suçlar ise sırasıyla; uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanmak, satmak veya satın almak, mala zarar verme

ve tehdit suçlarıdır (19). Suç işlemenin düşük eğitim düzeyinde daha çok gerçekleştiği gösterilmiştir. Okul çağında olup da eğitimine devam etmeyen çocuklar suç işlemeye ve suça maruz kalmaya daha yatkındırlar (27). Okuryazar olmayan çocukların çevreyle uyum sağlamaları daha güç olduğundan sosyal dayanışmaya ve bu tip arkadaş gruplarına ihtiyaçları daha fazla olmakta ve toplu suç işleme eğilimleri diğerlerine göre artmaktadır (8). Suç işleyen çocukların arkadaş grubu içerisindeki saygınlığı, diğer çocukların da suç işleyerek o saygınlığa sahip olma isteğini arttırmakta ve su işlemekten çekinmemelerine yol açmaktadır. Kalabalık ailede yaşamanın ve ailede çocuk sayısının fazla olmasının, sosyoekonomik düzeyi düşürebileceği ve ailenin çocuğa sağladığı eğitim fırsatlarını kısıtlayabileceği, ayrıca çok sayıda çocuğu olan ebeveynlerin çocukların eğitimi ve ruhsal gelişimi ile ilgilenmelerinin daha zor olacağı vurgulanmıştır (20, 28, 29). İlgili eksikliği, dışarıda arkadaş grupları ile daha fazla vakit geçirmesine neden olabilmektedir. Çocuk kendisini ispatlama gereği hissedebilir, bu durum onu suça daha yatkın hale getirebilir (29, 30).

Ülkemizde çocuk suçları ile ilgili mahkemeler ve savcılıklar kurulmuş, çocuklar ile ilgili polis birimleri oluşturulmuştur. Bu organizasyonların genellikle çocuğa suçuna uygun ceza vermek amacı taşıdığı görülmektedir (13). Oysaki çocuk suçluluğunun bireysel ve toplumsal nedenleri üzerine derinlemesine çalışmalar yapılarak her çocuk kendi içinde özel olarak ele alınmalı ve genelde de toplumsal sorunların çözümü için çabalanmalıdır. Sonuç olarak; suça itilen çocuklar yalnızca hukuki boyutta değil sosyo-pedagojik açıdan ele alınmalı ve topluma kazandırılmalıdır.

Çocuk Suçluluğunu Önlemek İçin Öneriler

Günümüzün önemli sorunlarından birisi de kuşkusuz çocuk suçluluğu olgusudur. Türkiye’de son yıllarda çocuk suçluluğu konusundaki artış toplumsal bir tedirginliğe sebep olmuştur. Her aileyi tedirgin eden bu sorun nedeniyle de önemli ve çözümü acil bir konu hâline gelmiştir. Nüfusun önemli bir kısmını çocuk ve gençlerin oluşturduğu Türkiye’de, çocuk güvenliğinin sağlanması hususundaki çalışmalar bu sebeple her geçen gün daha da önem kazanmaktadır. Çocukların suç işlemesine sebep olacak nedenlerin ortadan kaldırılmasına yönelik çalışmaların başarısı ilk başta sorunların tespitine, alternatif çözüm yollarının bulunmasına, en makul ve uygulanabilir çözümün uygulanmasına bağlıdır. Yapılan birçok araştırma ve bu konudaki veriler gösteriyor ki çocuğun suça sürüklenmesinde en az pay bireysel faktörlere aittir. Birey doğduktan sonra başta ailesinden daha sonra çevresinden edineceği bilgi ve deneyim ile şekillenir. Sorunlu aile yapısı ve kötü çevre koşullarında yaşayan çocuklar bu bakımdan risk altındadır (5, 13). Bu konuda öncelikle merkezi yönetim ve yerel yönetimler birlikte hareket ederek çocuklara yönelik asgari düzeyde sağlık, sosyal ve eğitim ihtiyaçlarını karşılayacak politikalar üretmek bunları uygulamalıdır. Yerel yönetimler, belde halkının ortak yerel ihtiyaçlarını karşılamak üzere kurulmuş, dolayısıyla topluma karşı çeşitli sorumlulukları bulunan kamu kurumlarıdır. Bu sorumluluk çerçevesinde yerel yönetimler, kararlarını toplumun ihtiyaç ve beklentilerine uygun şekilde almak zorundadırlar. Bu nedenle toplumun yapısını, temel ihtiyaçlarını ve önceliklerini tanımak, en kısa sürede ve istenen düzeyde bunlara cevap vermek, etkin yönetimin bir gereği olmaktadır. Şiddete veya cinsel istismara maruz kalmış, ailesinde suç işlemiş bireyler bulunan ve göç etmiş düşük gelirli ailelerin çocuklarının suça yönelmesi daha muhtemel olduğundan, böyle çocuklar tespit edilip gerekli psikolojik desteğin sağlanması için düzenli ziyaretler yapılmalıdır.

KAYNAKLAR

1. UNICEF (1998). Çocuk Haklarına Dair Sözleşme Uygulama El Kitabı. Ajans Türk Basın ve Basım A.Ş., Ankara.
2. T.C.K. Kanun No: 5237 Kabul Tarihi:26/09/2004, Madde 6, b Fıkrası. <http://www.hukuki.net/kanun/5237.15.text.asp> 01.11.2004 (Erişim Tarihi: 26.02.2015)
3. Coşar Y. (2005). Kentleşen Türkiye’de Çocuk Suçluluğu. TBB Dergisi 56: 281-327.
4. Öter A. (2005). Çocuk Suçluluğunun Toplumsal Nedenleri (Antalya Örneği). Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Isparta.
5. Baltacı A. (2011). Çocuk Suçluluğu. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara.
6. <http://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k5237.html> (Erişim Tarihi: 26.02.2015)
7. Erdoğan M.Y. (2005). Suça Yönlendirilen ve Yönlendirilmeyen Çocukların Aile İlişkileri İle Saldırganlık Davranışlarının Karşılaştırılması. Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi 12(3): 106-114.
8. Bayındır N, Özel A, Köksal E. (2007). Çocuk Suçluluğu Demografisi; Kütahya Şehri Örneği. Polis Bilimleri Dergisi 9(4): 95-108.
9. Hancı H, Ege B. (1993). İzmir’de Suç İşleyen Çocukların Sosyolojik Özellikleri. Adli Tıp Dergisi 9:3-9.
10. Aydın B, Turla A, Kocakaya M, Kararslan B. (2004). Samsun’da Suç İşlediği İddiası ile Emniyet Müdürlüğü’ne Gelen/Getirilen Çocuklar. Adli Psikiyatri Dergisi 1:45-53.
11. Farrington DP, Loeber R. (2000). Epidemiology of juvenile violence. Child Adolesc Psychiatr Clin N Am 9:733-748.
12. Mentşe, S. (2012). Sosyo-Kültürel ve Fiziki Mekânların Çocukların Suça Yönelme Ya Da Suç İşlemeye Etkilerinin Van İli Ölçeğinde Araştırması. Gaziantep University Journal of Social Sciences 11(4): 1275-1305.
13. Şen S, Karbeyaz K, Toygar M, Akkaya H. (2012). Eskişehir’de Suça İtilen Çocukların Sosyodemografik Değerlendirilmesi. Adli Tıp Dergisi 26(3): 146-155.
14. İçli T. (2009). Çocuk, Suç ve Sokak. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, Yayın No:142, Birinci basım, Ankara.
15. Avcı M. (2008). Tutuklu Çocuklar Üzerine Bir Araştırma: Çocukların Suça Yönelmesinde Etkili Olan Toplumsal Nedenler ve Çözüm Önerileri. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 11(1): 49.
16. Kunt V. (2003). Suç ve Çocuk. Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
17. Yılmaz R. Suça İtilen Çocuklar ve İşledikleri Suçlar. Çocuk ve Şiddet Çalıştayı, 4:08 AM S:304.
18. Ulukol B. (2009) Çocuk İstismarı ve Çocuk Suçluluğu İlişkisi, Çocuk ve Şiddet Çalıştayı 4:08 AM S: 46.
19. <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=16121> (Erişim Tarihi:26.02.2015).
20. Akduman G.G, Akduman B, Cantürk B. (2007). Ergen Suçluluğunda Bazı Kişisel ve Ailesel Özelliklerin İncelenmesi. Türk Pediatri Arşivi 42:156-161.
21. Akyüz G, Beyaztaş FY, Kuğu N, Analan E, Doğan O. (2000). Suç İşledikleri İddiasıyla Muayeneye Gönderilen Çocuk ve Ergenlerde Sosyodemografik ve Klinik Özelliklerin Değerlendirilmesi. Adli Tıp Bülteni 5(2): 70-75.
22. Cantürk G. (2005). Çocuk Suçluluğunda Adli Psikiyatrik Değerlendirme. Sted Dergisi 14(2): 31-34.
23. Dülger E, Hancı İ, Ertürk S, Coşkunol H. (1992). 1988-1991 Yılları Arasında Elazığ’da Farik-i Mümeyyizlik Muayenesi İçin Gönderilen Çocukların Demografik Özellikleri. Adli Tıp Dergisi 8(1-4):131-136.
24. Dirol F, Cantürk G, Küçükler H. (2002). 1997-1999 Yıllarında Elazığ İli Adli Tıp Şube Müdürlüğünde Farik ve Mümeyyizlik Muayenesi Yapılan Olguların Değerlendirilmesi. Klinik Adli Tıp Dergisi 2(2): 43-46.
25. Gündoğmuş Ü.N, Çolak B, Boz H, Biçer Ü. (2003). 1996-2001 Yıllarında Kocaeli’nde Yapılan Farik-i Mümeyyizlik Muayenelerinin Değerlendirilmesi. Adli Tıp Dergisi 17(2): 1-7.
26. Hancı İ.H, Aktaş E.Ö, Keleş H, Yavuz İ.C, Ertürk S, Demirçin S. (1994). İzmir Çocuk Mahkemesinde Davaları Sonuçlanan Çocukların Demografik Özellikleri: 1991-1993. Adli Tıp Dergisi 29:35.
27. Wang X, Blomberg T.G, Li S.D. (2005). Comparison of the Educational Deficiencies of Delinquent and Nondelinquent Students. Eval Rev. 29(4): 291-312.
28. Schwalbe C.S, Gearing RE, MacKenzie M.J, Brewer K.B, Ibrahim R.(2012). A Meta-Analysis of Experimental Studies of Diversion Programs for Juvenile Offenders. Clin Psychol Rev. 32(1): 26-33.
29. Murray J, Farrington D.P. (2010). Risk Factors for Conduct Disorder and Delinquency: Key Findings From Longitudinal Studies. Can J Psychiatry 55(10): 633-462.
30. Schroeder R.D, Osgood A.K, Oghia M.J. (2010). Family Transitions and Juvenile Delinquency. Sociol Inq. 80(4): 579-604.